

Udovičina dragocjena lepta u višejezičnoj riznici biblijskih mudrosti. Лепта библейской мудрости (»Rusko-slavenski rječnik biblijskih krilatica i aforizama s ekvivalentim ...

Sesar, Dubravka

Source / Izvornik: **Suvremena lingvistika, 2019, 45, 285 - 289**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.22210/suvlin.2019.088.10>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:872249>

Rights / Prava: [In copyright](#) / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Udovičina dragocjena lepta u višejezičnoj riznici biblijskih mudrosti.

Лепта библейской мудрости (»Руско-славенски рјечник библијских крилатика и афоризама с еквивалентима из немачких и романских језика те арменскога и грузијскога«). (2019) Државно sveučilište A. A. Kulešova, Mogiljev.

Uz potporu Ministarstva obrazovanja Republike Bjelorusije Državno sveučilište A. A. Kulešova u Mogiljevu ove je (2019) godine pod naslovom *Лепта библейской мудрости* izdalo dvosveščani »Rusko-slavenski rječnik biblijskih kriлатика i aforizama s ekvivalentima iz nemackih i romaniskih jezika te armeneskoga i gruzijskoga«. Tako jedna od one dvije lepte siromašne udovice iz Markova i Lukina evanđelja (Mk 12, 41–43; Lk 21, 1–4) i u naslovu ovoga rječnika i na prekrasnoj reprodukciji na koricama simbolizira sirotinjski dar koji se daje od srca, a ne od viška bogatstva. Iz nepresušne riznice biblijskih mudrosti autori su skromno izdvojili ono što najčvršće povezuje baštinike kršćanske kulture u svijetu. Izabrane kriлатice i aforizmi obrađeni su na 19 jezika – iza ruskoga slijede (azbučnim redom) engleski, armenski, bjeloruski, bugarski, gruzijski, španjolski, talijanski, makedonski, njemački, poljski, srpski, slovački, slovenski, ukrajinski, francuski, hrvatski, češki i švedski.

Rječnik su uredili poznati leksikografi – frazeografi E. E. Ivanov (Bjelorusija), V. M. Mokienko (Rusija), D. Baláková (Slovačka) i H. Walter (Njemačka), koji su ujedno i koautori rječnika, a uz njih su i drugi stručnjaci za pojedine jezike – Z. K. Adamija (Gruzija), A. S. Alešin (Rusija), N. F. Venžinovič (Ukrajina), M. S. Gutovskaja (Bjelorusija), D. Drakulić-Prijma (Srbija), E. Komorowska (Poljska), E. Kržišnik (Slovenija), A. S. Makarova (Rusija), A. Morpurgo (Italija), N. Prasolova-Milčovska (Makedonija), N. Rajnochová (Češka), M. Ruiz-Zorrilla (Španjolska), A. Sarkisjan (Armenija), Ž. Fink Arsovski (Hrvatska), M. Čabašvili (Gruzija) i J. Šindelářová (Češka).

Iako se biblizmi odavno uvrštavaju u frazeološke rječnike različitih jezika, rječnike kriлатica i leksikone mudrih izreka, ciljana i sustavna slavistička istraživanja njihove uporabe u svakodnevnoj komunikaciji u suvremenim europskim jezicima započinju s 21. stoljećem. Nakon rusko-armenskoga rječnika biblijskih kriлатica A. Sarkisjana iz 2001. godine V. M. Mokienko 2007. izdaje ruski rječnik biblijskih kriлатica, zatim 2009. s H. Walterom njemačko-ruski rječnik biblijskih frazema te 2010. s G. A. Lilić i O. I. Trofimkinom *objasnidbeni* rječnik biblijskih izraza i riječi. Ta-koder 2010. godine izlazi njemačko-poljski rječnik biblijskih frazema (s povjesno-etimološkim komentarima) H. Waltera, E. Komorowske i A. Krzanowske, a 2012. i njemačko-češki rječnik istoga tipa H. Waltera i P. Fojtů te kratki rusko-slovačko-njemački rječnik biblijskih kriлатica D. Balákove, H. Waltera i V. M. Mokienka.

U okviru međunarodnoga znanstvenoga projekta »European Dictionary Biblicalisms« (2014–2015), sveučilište u Mogiljevu izdalo je 2014. godine šestojezični rječnik D. Balákove, H. Waltera, N. F. Venžinovič, M. S. Gutovske, E. E. Ivanova i V. M. Mokienka *Лепта библейской мудрости*, u kojemu su obrađene »biblijske krilatice i aforizmi na ruskom, engleskom, bjeloruskom, njemačkom, slovačkom i ukrajinskom jeziku«. Sveučilište u Griefswaldu, gdje su 2013. godine objavljene i dvije znanstvene monografije o biblijskoj baštini u frazeologiji, poglavito slavenskoj, izdalo je 2015. rusko-slovačko-njemački rječnik »Iz biblijske mudrosti« D. Balákove, H. Waltera i V. M. Mokienka.

Rječnik o kojemu je ovdje riječ (nazovimo ga drugom, 19-jezičnom *Leptom*) za sada je posljednji u tome nizu. Na njemu je radilo 20 suradnika među kojima je 6 članova Frazeološke komisije pri Međunarodnom slavističkom komitetu, na čelu s predsjednikom Komisije i neumornim pokretačem niza velikih frazeografskih projekata, V. M. Mokienkom.

Nakon uvodnoga poglavlja s podatcima o svim spomenutim izdanjima te popisa literature i objavljenih rječnika biblizama na početku prvoga sveska (od A do O) ove *Lepte* navode se izdanja Biblije na svim jezicima, kojima su se autori služili. Slijedi detaljan popis kratica svih biblijskih izvora – također na svim jezicima i svim pismima (latiničnom, ciriličnom, armenskom i gruzijskom). U rječniku je obrađeno 130 krilatica i aforizama iz Biblije ili biblijskoga podrijetla, koje su najpoznatije i najučestalije u ruskom kao polaznom jeziku, nakon kojih slijedi obrada njihovih ekvivalenta na 10 slavenskih i 8 neslavenskih jezika. Pojedini autori obradivali su građu na dvama jezicima, npr. N. Prasolova–Milčovska obradila je makedonski i bugarski korpus, a pojedini su frazeolozi obradili neslavenske jezike, npr. M. S. Gutovskaja engleski dio, a A. S. Alešin švedski.

Građa je raspoređena po azbučnom redu i nakon prve nadnatuknice istim redom slijedi obrada natuknica na pojedinim jezicima – od ruske do švedske. Sve su natuknica obrojčane, a njihova je obrada u skladu s poznatom, već tradicionalnom metodologijom izrade frazeoloških rječnika pa se ne daju posebne upute za korisnike rječnika. Na kraju drugoga sveska (od П до Я) nalazi se popis svih obrađenih natuknica na svim jezicima (osim ruskoga), koji odmah upućuje na neravnotežu uporabe biblijskih ekvivalenta u različitim kulturama. Na tom popisu uza svaku natuknicu stoji i broj stranice na kojoj se nalazi, što uvelike olakšava pretraživanje.

Svaka je nadnatuknica obrađena kao zasebno poglavlje, što pridonosi preglednosti rječnika. Većina nadnatuknica su imenice (АДАМ, АЛЬФА, БИСЕР...) uključujući i poimeničene pridjeve (БЛИЖНИЙ, ЗВАНЫЙ, МАЛ...), uz mali broj glagola (ИСКАТЬ, ПОСЕЯТЬ, РАБОТАТЬ...) i zamjenica (КТО). Uz neke nadnatuknlice stoji više natuknica koje su također obrađene kao zasebna poglavlja.

Način obrade građe ilustrirat ćemo primjerima s posebnim obzirom na rusko-hrvatske ekvivalente. Pod nadnatuknicom **РУКА** (u ruskom su označeni i naglasci, koje ovdje iz tehničkih razloga izostavljamo) stoje dvije natuknice, a prva je **93. ЛЕВАЯ РУКА НЕ ВЕДАЕТ (НЕ ЗНАЕТ), ЧТО ДЕЛАЕТ ПРАВАЯ**. Uz nju

stoji stilska odrednica *ironično*. Slijedi opis dvaju osnovnih značenja toga primjera na ruskom jeziku, u prijevodu – 1. *O skromnosti u činjenju dobroih djela.* 2. *O ljudima, kolektivima ili ustanovama, djelovanje kojih karakterizira nedosljednost.* Nakon značenja se navodi kontekst navedenoga iskaza s citatom iz Biblije i oznakom njegova mjestra prema pravilima citiranja biblijskih tekstova. Ovaj je citat označen kraticama (Mt 6, 2–4), koji je na istome mjestu u svim obrađenim jezicima osim u gruzijskom i njemačkom. Ni u jednom jeziku osim u bjeloruskom i ukrajinskom nema stilskoga obilježja *ironično*. Na drugim jezicima nema ni posebnoga tumačenja značenja, nego se ono podrazumijeva, a ponegdje se, npr. u hrvatskom, autor članka poziva na značenja koja su navedena u ruskom članku. Nema ni opisa konteksta, nego se nakon natuknice odmah citira biblijski tekst. Tako hrvatski ekvivalent izgleda ovako: *Neka ne zna ljevica što čini (radi) desnica; Ne zna ljevica što čini (radi) desnica* (1. i 2. značenje), a zatim slijedi citat iz Mt 6, 2–4.

Pod nadnatuknicom **РУКА** stoji i natuknica **94. УМЫВАТЬ / УМЫТЬ РУКИ** – uz stilsku oznaku *knjiški*. Navodi se i značenje: *Skinuti sa sebe odgovornost za nešto, iskazati svoje nesudjelovanje u nečemu.* Zatim se daje širi biblijski kontekst i navode citati iz psalama (Ps 25, 6; Ps 72, 13) te na kraju upućuje na poznatu »legendu« o Ponciju Pilatu i citira evandelje po Mateju (Mt 27, 24). I ostali jezici navode tri ista biblijska izvora pa tako i hrvatski: **прати / oprati ruke [od чега]; прати / oprati ruke kao Pilat.** Zanimljivo je da osim ruskoga oznaku *knjiški* imaju još gruzijski, slovački, ukrajinski i češki.

Lepta iz naslova rječnika, pod nadnatuknicom **ЛЕПТА** obrađuje se u natuknici **52. ВНОСИТЬ / ВНЕСТИ [СВОЮ] ЛЕПТУ во что.** Uz krilaticu stoji stilска ознака *knjiški ili općenito pohvalno*. Tumačenje značenja glasi: *Dati svoj, premda nevelik, prilog općoj stvari; imati udjela u nečemu korisnom.* U kontekstu biblijske predaje o siromašnoj udovici, čije su dvije lepte po Isusovim riječima vrijedile daleko više od izdašnih priloga bogataša, citira se Markovo i Lukino evandelje u kojem se o tome govori (Mk 12, 41–43; Lk 21, 1–4). Na kraju se daje i starogrčka etimologija riječi *lepta* te značenje i vrijednost te sitne monete. Hrvatski ekvivalent navedenoj krilatci glasi: **davati / dati [svoj] obol** (obol '1. sitan srebrni novac u staroj Grčkoj; 2. pren. a) novčani prilog, donacija; b) doprinos čemu u duhovnom ili materijalnom smislu'). Nakon objašnjenja značenja citiraju se ista mesta iz Markova i Lukina evanđelja. Zanimljivo je da »dvije lepte« iz hrvatskoga prijevoda evanđelja nisu ušle u hrvatski opći leksik te da ih u svakodnevnoj uporabi tradicionalno zamjenjuje »obol« (također grčkoga podrijetla). *Lepta* se pojavljuje u bjeloruskom, bugarskom, makedonskom, srpskom i ukrajinskom, *obol* u talijanskom (*obolo*), slovenskom (*obolos, obol*) i francuskom (*obole*), dok se u drugim jezicima rabe domaće zamjene – u engleskom *mite*, u njemačkom *Scherflein*, u poljskom *grosz*, u slovačkom *hrivna* (knjiški) i *minca* (u citatu iz Biblije), u češkom *hrívna* (knjiški) i *minca* (u citatu iz Biblije) te drugi nazivi u značenju sitnoga novčića.

Pojedine krilatice navode se u uobičajenom razgovornom obliku koji upućuje na njihovo biblijsko podrijetlo. Naprimjer, pod nadnatuknicom **БИСЕР** stoji

natuknica 3. МЕТАТЬ БИСЕР [ПЕРЕД СВИНЬЯМИ] – s oznakom *knjiški* – uz koju se ne citira biblijski izvor. Isti kanonski oblik s infinitivom navodi se i u ostalim jezicima pa tako i u hrvatskom: **baciti / bacati biser** (*biserje*) pred svinje. U idućoj natuknici glagol je u imperativu: **4. НЕ МЕЧИТЕ БИСЕРА ПЕРЕД СВИНЬЯМИ**, s oznakom *poslovica, knjiški*. Objasnjenje glasi: *Ne vrijedi trošiti riječi na uvjeravanje, dokazivanje ili razjašnjavanje nečega s onima koji to ne razumiju ili ne mogu razumjeti.* Uz citat iz Novoga zavjeta (Mt 7, 6) daje se etimologija riječi *biser* koja je u staroslavenski ušla iz arapskoga (preko turskoga). Popularnost krilatice objasnjava se njezinom uporabom u jednoj drami ruskoga klasičnika D. I. Fonvizina (18. st.), iz koje se precizno citira širi kontekst s navedenim biblijskim citatom. Uz hrvatski ekvivalent **Ne bacajte svoga biserja pred svinje** stoji samo citat iz Matejeva evanđelja (Mt 7, 6).

Između 130 krilatica i aforizama teško je izabrati najbolje ili najzanimljivije primjere jer svaki otkriva neki detalj s posebnim obilježjem, poglavito kad se uspoređuje njegovo mjesto i uporaba u 19 jezika koji pripadaju različitim kršćanskim kulturama (pravoslavnoj, reformacijskoj i katoličkoj). Pojedini jezici raspolažu različitim brojem biblijskih citata iste krilatice, što upućuje na različite prijevode Biblije, ali i na različite kulturne i vjerske tradicije. Npr. uz poznatu Božju zapovijed **Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!** u hrvatskom, talijanskom, poljskom i francuskom se navodi po osam biblijskih izvora, u ruskom i njemačkom po tri, u engleskom i slovačkom po pet, u armenskom četiri, u bjeloruskom i gruzijskom po devet, u bugarskom i makedonskom po 11, u španjolskom, srpskom i ukrajinskom po šest, u slovenskom, češkom i švedskom po sedam. Biblijski su tekstovi prevedeni *visokim* stilom, ali *knjiška* stilска obilježja pojedinih citata i aforizama ne proizlaze samo iz biblijskoga stila, nego i iz starosti prijevoda. U tom pogledu upada u oči srpski prijevod Staroga (Đuro Daničić) i Novoga zavjeta (Vuk Karadžić), tiskan 2003. godine, koji je toliko *knjiški* da se ne može usporediti sa suvremenim srpskim jezikom, što pokazuje primjer natuknice **24. Много је званијех, али је мало изабранијех!** (Лука 14, 24), koja se navodi ispod pridjevske nadnatuknice **ЗВАНЫЙ** (hrv. *mnogo [je] zvanih, a malo [je] izabranih*). Za razliku od njega prijevodi Biblije koji imaju najdulju tradiciju, npr. češki i njemački, jezično su osuvremenjeni i stilska oznaka *knjiški* odnosi se na njihovu uporabu, a ne na jezik. Stilske oznake upućuju ponajprije na učestalost i način uporabe pa se tako iste oznake ne pojavljuju u svim jezicima, npr. uz nadnatuknicu **ПОТОП**, odnosno uz natuknicu **83. ВСЕМИРНЫЙ ПОТОП** – hrv. **опći** (*veliki potop*) (Post 6, 17) – u ruskom, engleskom, bjeloruskom, španjolskom i ukrajinskom uz oznaku *knjiški* (koje nema u španjolskom) stoji i oznaka šaljivo, *humorno*. Značenje te sintagme očito se percipira različito.

Cilj je ovoga rječnika (prema rječima E. E. Ivanova i V. M. Mokienka) dati sustavni i kompleksni opis najpoznatijih biblijskih krilatica i aforizama u ruskom jeziku, i to u usporedbi s analognim izrazima u drugim jezicima, kako bi se pokazale sličnosti i razlike u višejezičnom europskom prostoru. Bilježeći dio judeokršćanske

baštine u pisanoj i usmenoj riječi 19 europskih jezika ovaj rječnik čuva dio europske duhovne kulture koju nastoji prenijeti mlađim naraštajima. Namijenjen je prevoditeljima, bibličarima, istraživačima jezika i književnosti i svim ljubiteljima biblijskih mudrosti. Iza njega stoje velika jezikoslovna imena s iznimnim frazeografskim opusom, ponajprije V. M. Mokienko, a nama je na ponos njegova suradnja s našom danas vodećom stručnjakinjom za to područje Željkom Fink Arsovski. Zahvaljujući njoj hrvatski se u svojevrsnoj duhovnoj misiji našao među *velikim* i *malim* europskim jezicima, gdje mu je oduvijek i mjesto. Nadamo se da će ovaj rječnik doživjeti novo, prošireno izdanje i otkriti nam još detaljnije i potpunije kako se *utjelovljena Riječ* očuvala u različitim kršćanskim kulturama.

Dubravka Sesar